

TOMÁŠ FORRÓ

ZLATÁ HOREČKA

**VENEZUELA
A PÁD CIVILIZACE**

**OD AUTORA KNIHY
DONBAS**

Zlatá horečka

Vyšlo také v tištěné verzi

**Pa
se
ka**

Tomáš Forró

Zlatá horečka – e-kniha

Copyright © Paseka, 2023

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

**Zlatá horečka
Venezuela a pád civilizace**

Tomáš Forró

Nakladatelství Paseka

PŘELOŽIL ONDŘEJ MRÁZEK

ZLATÁ HORÚČKA

Copyright and photographs © Tomáš Forró, 2023

All rights reserved

Translation © Ondřej Mrázek, 2023

ISBN tištěné knihy: 978-80-7637-332-7

ISBN ePUB: 978-80-7637-448-5

ISBN MOBI (Kindle): 978-80-7637-449-2

ISBN PDF: 978-80-7637-450-8

Věnováno Justíně

Obsah

**Venezuela: Kronika
nekonečného úpadku** — 10

Úvod — 15

1. Brazílie — 21

Uprchlíci — 22

Vyhnanci — 25

Hranice — 29

Odjezd — 34

2. Retrospektiva: 2007 — 39

Bublina — 40

Jih — 44

Výprava — 47

3. Město — 51

Dům — 52

Benzin — 56

Alcabala — 60

Yesika — 64

Naděje — 67

Velitel — 70

Kumarakapay — 73

Masakr — 76

Útěk — 79

Garda — 82

Kapitáni — 86

4. Retrospektiva: 2016 — 93

Průnik — 94

Násilí — 96

Caracas — 98

5. Zlato — 103

Militarizace — 104

Armáda — 109

Konspirace	111
Puč	113
Maduro	115
Sindicatos	118
Zmizení	123
Pranes	127
Štvanice	131
Krtek	134
Hluk	136
Enkláva	139
Schůzka	142
Návštěva	145
Oblouk	148
ELN	151
Převzetí	153
Poznání	156
Antropolog	160
Neklid	164
Doma	168
6. Retrospektiva: 2020	173
7. Nedostatek	179
Opozice	180
Předkové	184
Potomci	188
Lisa	193
Návnada	197
Zrada	201
Příjezd	205
Toňito	210
Vesnice	213
Intervence	217
Potupa	219
Rebelové	222
Infiltrace	227
Přiznání	232

Důl	237
Úpadek	243
Začátek	246
Stagnace	249
Krise	251
Přítomnost	254
Nedostatek	257
Budoucnost	260

8. Panika	263
Evakuace	264
Uvážnutí	269
Osudy	272

Mapy	277
Poznámky	285

Venezuela: Kronika nekonečného úpadku

Tento příběh by se dal vyprávět mnoha způsoby a jeho začátek lze najít v kterékoli z mnoha událostí, jež doprovázely pád kdysi nejbohatšího státu Latinské Ameriky do propasti.

Všechny ale končí stejně: dneškem. V posledním desetiletí se Venezuela objevuje ve světových médiích už jen jako země zmítaná hlubokou politickou, ekonomickou a společenskou krizí. Po jejím někdejší bohatství a mezinárodním vlivu neštěkne ani pes. Je to zhroutilý stát.

Můj osobní příběh spojený s Venezuelou začal před patnácti lety a od té doby, ať už se vypravím do kteréhokoli kouta Jižní Ameriky, stejně nakonec skončím tam. Nevím, čím to je. Při každé další návštěvě je úpadek Venezuely tak hmatatelný, tak bolestivý, že když odjíždím, pokaždé si slibuji – už nikdy víc. Kdysi nádherný, ukřižovaný a bláznivý region se mi přímo před očima postupně změnil v depresivní, apatickou a hladovějící oblast pod správou armády a zločinců. Mimochodem, obě tyto skupiny ve Venezuele už dávno splynuly a nelze je oddělit jednu od druhé.

Přesto se tam vždycky vracím, i když skoro všichni moji přátelé odtamtud už dávno utekli anebo jsou po smrti.

Od první návštěvy mě Venezuela okouzila a později až fascinovala, protože se mi před očima měnila tak dramaticky, že jsem od ní nedokázal odtrhnout zrak. Když to jednou zažijete a řeknete si, že horší to už být nemůže, přijedte do Venezuely znovu po pár letech a ona vás přesvědčí o opaku.

A jinak to nebylo ani při mé poslední návštěvě. Tato kniha je výsledkem mého pobytu z února a března roku 2020, těsně poté, co propukla světová pandemie koronaviru. Víím, že kdybych tam přijel dnes, tedy o rok později (což je kvůli uzavřeným hranicím nemožné), moje představy o tom, co všechno může tuto zemi postihnout, by bylo třeba rozšířit o další kapitolu: Venezuela během covidové krize.

Nebylo v mých silách podat svědectví o situaci v celém státu a ani jsem se o to nesnažil. Vybral jsem si jenom jednu oblast. Nakonec se mi nepodařilo projet celou ani tu, protože situace se den ze dne zhoršovala a rozumnější bylo se některých plánů vzdát. A tak jsem tři týdny strávil na jihu Venezuely ve státu Bolívar, asi 50 kilometrů od brazilských hranic.

Každý den během pobytu v městečku Santa Elena jsem doufal, že se mi odtamtud přece jen podaří vyrazit hlouběji do vnitrozemí. Jenomže moje pokusy selhaly a možná, že to je dobře – nejsem si jist, jestli bych se dokázal vrátit živ a zdrav a mohl tuhle knihu napsat. Stihl jsem utéct z Venezuely těsně předtím, než se v důsledku pandemie najednou zavřely hranice. Kdybych byl v tom okamžiku stovky kilometrů od hranic ve vnitrozemí, nevím, co by se mnou dnes bylo.

Pohybovat se na malém území má ovšem i své výhody: mohl jsem podrobně poznávat oblast, kde se dnes setkávají všechny problémy a hrozby celé země. Mohl jsem zjistit, co se děje pod povrchem nelehké tamní každodennosti. Odkrývat nové a nové vrstvy reality, dospět k nepříjemným závěrům, o nichž se zpočátku zdráhali mluvit i moji místní přátelé a respondenti.

Tato kniha tedy popisuje mé tři cesty do Venezuely a příběh celé země, osobní zážitky se v ní prolínají s krátkými výlety do jejích moderních dějin, bez nichž by byla absurdita současné reality nepochopitelná. Ale já příběh té země vyprávím především skrze osud jejího jediného, geograficky zanedbatelného území. Protože právě ono je esencí tragédie všech osmadvaceti milionů obyvatel Venezuely.

Dozvíme se, jak a proč se kdysi pohádkově bohatý stát změnil de facto ve vojenskou diktaturu, která postupně splynula s mezinárodním organizovaným zločinem a teroristickými organizacemi.

A co víc, hlavním hrdinou se stane malé domorodé etnikum Pemónů, o jehož existenci lidé na druhém konci země skoro netuší. A přece právě ono je klíčem k pochopení, jak je možné, že dnešní vláda Nicoláse Madura přežívá navzdory obrovskému tlaku zvenčí, ekonomickým problémům a chaosu.

Jde totiž o zlato. Zlato, které leží v dolech a na dně posvátných řek Pemónů a které se stalo novým zdrojem násilí a finančních toků vlády a armády. Uvidíme, jak jejich komunity postupně podléhají tlaku zbraní a militarizace, jak ztrácejí vlastní identitu, kontrolu nad vlastním územím a nakonec i nad svými životy. Protože zlaté horečky dnes propadli ve Venezuele úplně všichni.

Příběh Pemónů je tak příběhem všech Venezuelanů. A zároveň osudem, jaký v posledních staletích postihl i ostatní domorodé kmeny na tomto kontinentu.

Je tu ovšem ještě něco navíc. Pokud čtenář u této knihy vydrží až do konce, dojdeme společně k několika překvapivým poznáním. Byl jsem zřejmě poslední zahraniční

novinář, který měl možnost navštívit tento region před jeho uzavřením. Takto získané poznatky mohou vrhnout odlišné světlo dokonce i na informace ze světových médií a odborných analýz, které tuto problematiku dlouhodobě pokrývají. Už jenom z tohoto důvodu považuji za důležité přinést svědectví a vypovědět příběh, který obyvatelé Venezuely vypovědět nemohou, protože by jim hrozilo přinejmenším vězení, ne-li smrt.

Úvod

Když Yesika se svými průvodci vyjede po polní cestě na otevřenou savanu, všimne si jich vojenská hlídka vzdálená pár set metrů a začne po nich střílet. Vyděšení průvodci jí v tu chvíli dají na výběr: pokud se chce zachránit útekem, musí se zbavit buď svých zavazadel, nebo dcery. Yesika okamžitě pustí na zem celý svůj majetek, vezme vyčerpanou Evangelínu do náručí a utíká.

Drama mladé aktivistky prchající přes zelenou hranici do Brazílie popisuje i opoziční mediální portál El Estímulo v článku ze dne 25. února 2019.¹ V předešlých dnech reportéři natáčeli s Yesikou záběry v jejím rodném městě Santa Elena. Byla jednou z mála těch, kteří se odvážili ukázat svou tvář na kameru během místních pouličních protestů.

Protestů, které ukončily ozbrojené síly venezuelské vlády salvami ostré munice do vlastních občanů. Na ulicích zůstaly ležet desítky mrtvých a raněných.

„Prosím vás, zůstaňte ve spojení! Nechoďte pryč! Prosím, pomoc!“ Novináři neměli, jak jí pomoci, ale aspoň s ní udržovali kontakt přes aplikaci WhatsApp. Sledovali, kde právě je a jak postupuje na cestě do bezpečí.

Potom se spojení přerušilo.

Do oblasti jsem přijel přesně rok po těchto událostech, v únoru 2020. Boa Vista leží v Brazílii skoro na rovníku, na konci Gran Sabany, kde vyprahlé jihoamerické pláne pomalu obkličuje nekonečná, vlhká Amazonie. Celou tu obrovskou pustinu jsem si uvědomoval už z letadla – po několik hodin nočního letu nad ní nebylo vidět na zemi jediné světlo. Potom se na obzoru objevil osamocený zářící objekt se zvláštním prstencovitým tvarem a letadlo začalo pomalu klesat směrem k němu.

Podobně jako jiná města na tomto kontinentu byla i Boa Vista pokusem vnutit geometrický tvar a racionalitu okolní divočině, důkazem vítězství nové civilizace, která se v 19. století zbavila evropského kolonialismu.

Zdejší urbanisté se inspirovali půdorysem Paříže, a tak uprostřed polopouště vyrostly široké bulváry ve tvaru půlkruhu protínané paprsky ulic a mezi nimi pravidelné čtvercové bloky menších uliček. Městská geometrie se sbíhá k centrální budově místní vlády, odkud se měl šířit pokrok za hranice města, do tisícovek kilometrů nehostinného území kolem.

Tím ovšem podobnosti s Paříží končí. Na tomto kontinentu dávno skončilo století nadějí. Dobyvatele z Evropy vystřídaly generace jejich potomků a nefunkční koloniální administrativu nahradily podobně zkorumpované samostatné republiky, jen s tím rozdílem, že svou agendu obohatily o nacionalismus.

Honosné centrum a bulváry v Boa Vista jsou přes den skoro liduprázdné a v noci nebezpečné. Lidé ponechali geometrii napospas žhavému slunci a stáhli se na okraje města, do bohatších čtvrtí a za betonové ploty s žiletkovým drátem anebo do chudinských čtvrtí. I dnes, 130 let po svém založení, je Boa Vista široko daleko jediným sídlem, které lze nazývat městem. Vede do ní jen pár silnic a kolem líně protéká plytká písčitá řeka. Má domácí vzpomínala, jak syn jejich předešlých nájemníků jednou přiběhl domů v plavkách s pokousanou nohou, když ho v řece napadly dravé piraně. Bez špetky soucitu poznamenala, že musela vytírat krev po celém domě, a potom mi s omluvným úsměvem nalila další sklenici vychlazené ovocné šťávy.

Boa Vista je vstupní branou do Venezuely, přestože je od ní vzdálená víc než 200 kilometrů. Vede odtud cesta k jedinému oficiálnímu přechodu přes společnou hranici, která je dlouhá 2 199 kilometrů. Všechno ostatní je neproniknutelný prales, savana a stolové hory. Cestičky přes ně znají jen místní indiáni, pašeráci a armády obou zemí.

A co je nejdůležitější, v Boa Vista uvázly tisíce uprchlíků z Venezuely, čímž v průběhu pár let prudce zvýšily její populaci. Peníze jim většinou stačily jenom na to, aby se dostali sem – poté co museli zaplatit převaděčům a zkorumpovaným venezuelským vojákům na silničních stanovištích rozestých po celé zemi.

Kdysi to byli příslušníci střední třídy žijící na sídlištích s vlastní ochrankou, kteří své děti posílali studovat do USA a do Evropy. Potom ve Venezuele začala krize, přerušovaly se dodávky benzínu, vody, elektřiny a později i potravin. Následovala erupce násilí a zločinu v ulicích měst. Příběhy utečenců se podobají jako vejce vejci: když už se to nedá vydržet, rodiny postupně prodají, co se dá, zamknou svůj apartmán na upadajícím sídlišti a vydávají se na útěk. Šťastnější z nich začnou nový život u příbuzných někde ve světě, většina ale nakonec dorazí jen do sousední Kolumbie nebo Brazílie a tam jejich cesta končí.

Při každé uprchlické vlně se v Boa Vista najednou zaplní penziony a hotely pro byznysmeny. Příchozí z Venezuely se zpočátku křečovitě drží svého někdejšího životního stylu a společenského statusu, ale jak jim docházejí poslední peníze a zbytky sebeúcty, postupně se stahují do lacinějších nájemných domů a bytů. Když si nedokážou v cizí zemi rychle najít práci a uchytit se, následují další stěhování do čím dál odlehlejších čtvrtí a potom do slumů.

Ti nejchudší končí v uprchlickém táboře, ve špinavých stanech postavených nedaleko autobusového nádraží, kolem nichž hlídkuje brazilská armáda.

V Boa Visa nakonec potkávám i holčičku s velkýma mandlovýma očima. Od mámy se nepohne ani na krok. Když jí nabízím evropské bonbony, chytí se máminy sukně jako vyplašené zvířátko a vylekaně se na ni podívá.

Žena je dramaticky krásná. Dlouhé havraní vlasy a vystouplé lícní kosti prozrazují indiánské předky. Na jejím dokonalém vzhledu působí znepokojivě jenom oči, v nichž se usadil hluboký smutek.

Dodá dcerce odvahy a něžně se dotkne její šíje: „A nezapomeň poděkovat.“ Evangelína si opatrně vezme dva kousky, jeden podá Yesice a druhý si strčí do pusy. „Hello, Thank you.“

I ony dvě se dostaly jenom sem. Tři hodiny cesty od hranic, přes které před rokem utekly ze svého města, které je tam, na druhé straně. Stihly to těsně předtím, než Yesiku přišli zavraždit členové bolívarovské tajné služby z jednotky známé jako eskadra smrti.

1. část – Brazílie

Do Venezuely vjíždím z území jejího jižního souseda. Právě tady žijí tisíce venezuelských uprchlíků. Někteří z nich jsou obyčejní lidé, kteří se snaží začít svůj život znovu v nové zemi. Další patří k elitě národa, a jak uvidíme později, jsou i důležitou součástí událostí, které změnily dějiny jižní Venezuely. Brazílie je zároveň posledním místem, kde můžu v bezpečí a s plným talířem jídla ve fungující restauraci porozumět světu na druhé straně hranice. Tyto jistoty běžného světa se ztratí v okamžiku, kdy se vydám k cíli své cesty.

Uprchlíci

Nesnesitelné vedro proniká každým pórem těla a okamžitě z něho vysaje vlhkost: teplota v Boa Vista přesahuje 40 stupňů ve stínu. Bez vody se dá přežít sotva pár set metrů. Potom přichází dehydratace, malátnost a závratě.

Cesta mezi čtvercovými bloky nízkých domů a tropickou vegetací v pustém centru mě prvního dne přivádí až k řece lemované úzkým pásem džungle. Na druhém břehu začíná pustina s řídkou trávou. Je tu prázdné molo, v dálce je vidět most. Rychle se vracím zpátky s plícemi plnými dusivého, horkého a suchého vzduchu s příměsí výfukových plynů, hnijících odpadků a prachu. Je to nezaměnitelná vůně latinskoamerických tropů. Vryje se do paměti jako zdejší červená hlína, propastné společenské rozdílů a fazole s dušenou rýží.

Postupně se přizpůsobím klimatu nížinné savany i životnímu rytmu místních. Přes den sedávám ve svém klimatizovaném pokoji a čekám na milosrdný soumrak. V tu dobu venku zhoustne provoz, otevřou se obchody i kavárny a spalující slunce na chodnících vystřídají lidé a švábi. Povídám si s prodáváči z pouličních stánků, s taxikáři, tulačky a číšníky. Většinou nepotřebuji portugalskou, kterou se mluví tady, v Brazílii, a vystačím se španělskou, kterou se mluví ve Venezuele. Skoro všichni přišli odtamtud: ženy prodávající telefonní karty, uklízeči, nádeníci. Večer potkávám i nové známé. Yesiku, její přátele a všechny kontakty, které jsem v posledních týdnech vídával jen přes obrazovku mobilu.

Tady, v cizí zemi, se snaží začít nový život se svým vzděláním a kariérou, které najednou nikoho nezajímají. Každý den vstávají s nadějí a úzkostí, učí se novou řeč a obcházejí se svým životopisem úřady, dílny i univerzity. Večer se rezignovaně vrací domů – obvykle s prázdnýma rukama. Ti, kteří už našli práci, počítají výplatu v průvanu stolního větráku ve skromném podnájmu a většinu peněz odloží na nájemné a stravu na další měsíc. Dají si předsevzetí, že zítra konečně požádají šéfa o stejný plat, jaký dostávají jejich brazilští kolegové. Ráno je odvaha zase přejde.

Beru je na večeri a oni mi u hamburgerů, hranolků, čínské rýže, misek zmrzliny a sklenic piva povídají o svém životě tam doma. Když celé dny sedávali v bytě bez elektřiny, jen s poloprázdnou lahví vlažné vody. O cizích mužích s dlouhými zbraněmi na ulici, o prázdných obchodech a lékárnách. O znásilnění, vraždě a hladu. Vzpomínají na celé to peklo, na svůj domov, do něhož se už nikdy nevrátí, i kdyby měli v Brazílii žít na ulici. Navzdory tomu, že do dnes pláčou, když si na něj vzpomenou, přímo tam, u stolů, u dojedených talířů a vypitých sklenic, dospělí chlapi a osamělé matky. Nevrátí se přesto, že se domů pořád vrací ve snech.

Henrymu je asi šedesát. Ve svém předchozím životě byl univerzitním profesorem na severovýchodě země. Chtěl by se jím stát i tady, ale ví, že má jen malou šanci. Utek l i se ženou dva týdny předtím, než jsem přijel. Tam doma mu ještě zůstala část rodiny a vnuci. Plán zněl, že si v Brazílii rychle najde pořádnou práci, začne jim posílat peníze a po nějaké době je všechny dostane sem, do bezpečí.

Jeho plán rychle si najít práci trvá i po dvou týdnech, ale v první řadě proto, aby vůbec uživil sebe a manželku.

Dříve, než utratí poslední úspory a vyhodí je z těsného bytu, kde bydlí společně s Yesikou, Evangelinou a brazilským studentem.

Henry se s osudem smířil. Říká, že poslední léta života může klidně dožít v tomhle bytě. Během mého pobytu mi ochotně pomáhá s tlumočením, pravidelně se ztrácí ve městě, které nezná, a přitom píše motivační dopisy na univerzity. Jeho manželka doma šije a sní o kadeřnickém salonu, jaký měla v rodném městě na pobřeží Karibiku.

Po tom, co viděli a zažili během útěku přes svou vlast, Henry pochopil smutnou pravdu. Lidé, kteří tam dnes vládnou, zničili víc než jenom ekonomiku. Označuje to jako hluboký a nezvratný kolaps institucí, struktury společnosti a lidské morálky.

Na plynovém sporáku v jejich kuchyni jsem uvařil jednoduché střeoevropské jídlo ze zeleniny a pečených brambor, přinesl jsem lahev rumu z letiště. V ten večer vládlo u stolu hlavně rozpačité mlčení, pochopil jsem to tak, že na prolomení ledů je ještě moc brzy. Až po pár dnech mi Yesika prozradila, že je všechny přemohl stesk. Kdysi takhle sedávali ve Venezuele v kuchyních a na verandách s přáteli každý večer. Ale od té doby, co utekli, vytěsnili pohodu a bezstarostné večery předešlého života z paměti. Ten ztracený pocit normalnosti, který zase po dlouhé době zažili, byl na ně najednou moc.

Odcházím domů před půlnocí, kdy život na ulicích pomalu utichá. Až do rána bude město patřit už jen taxíkům, policejním hlídkám a lupičům. Potom, za svítání, přijdou na řadu popeláři a zametači.

Vyhnanci

Do okolních zemí neutíkají z Venezuely před násilím a hladem jenom obyčejní, zoufalí lidé. Ačkoli převážná většina z pěti milionů emigrantů – patnácti procent celé populace – , kteří se ze země vystěhovali do konce roku 2020,² jsou právě oni. Odliv mozků je obrovský v každé části společenského žebříčku. Země má akutní nedostatek odborníků a profesionálů nevyhnutelných pro její základní fungování. Zoufale tu chybí učitelé, umělci, manažeři a v první řadě lékaři.³ V rámci bratrské výpomoci jich sice stovky poslala do Venezuely Kuba a společně s nimi i tajné agenty a vojenské důstojníky, to už je ale úplně jiný příběh.

Další důležitou skupinou uprchlíků jsou členové politické a společenské elity. Ti, kdo se nějakým způsobem dostali do konfliktu s představiteli státní nebo místní moci, ti, jimž kvůli tomu hrozil rychlý konec: vražda, zmizení, v lepším případě odsouzení k mnohaletému vězení.

Ricardo Delgado měl posledních dvacet let našlápnuto na kariéru úspěšného lokálního politika a neformálního lídra Pemónů, domorodého kmene žijícího v jižní Venezuele. Vláda si ho začala všimnout v roce 2018, když po útoku neznámých ozbrojenců v komunitě Canaima vystupoval na sociálních sítích a veřejně žádal podrobné vyšetření případu a potrestání viníků. Pak přišel 22. únor 2019 a další masakr v Santa Eleně a okolních vesnicích. Přesně v době, kdy se proslavila i Yesika a skoro při tom přišla o život.

Ricardo pomáhal několik týdnů předtím organizovat mezinárodní humanitární pomoc, která měla přivést do

země stovky tun jídla, léků a hygienických potřeb. Společně s dalšími Pemóny protestoval proti tomu, že se vláda rozhodla nepustit humanitární konvoj na své území. Přípravoval i alternativní způsoby jeho přepravy a aktivizoval lidi, aby si nenechali vzít naději na zlepšení své situace. Potom, co všechny jejich snahy ztroskotaly a vláda poslala na hranice armádu s ostrou municí, stal se očitým svědkem vraždění ve vlastní vesnici. Ricardovi v ten den už zůstala jediná možnost: utéct. Šlo mu o život. A tak skončil, stejně jako Yesika, v brazilském městě Boa Vista.

Navzdory tomu na svou zemi nezapomněl, a už vůbec ne na své lidi. Stal se osobností exilové opozice proti venezuelské vládě. Cestuje do USA a okolních zemí, kde upozorňuje na osud svého kmene, a snaží se dostat venezuelskou vládu pod co největší tlak zvenčí. Je vzdělaný, mluví plynně a přesvědčivě anglicky a mezi svými rodáky a zahraničními partnery se těší čím dál tím většímu vlivu.

Toñitovi bylo sedmnáct, když začal pracovat ve zlatém dole. Od té doby se mu život několikrát dramaticky změnil. Postupně se stal váženým podnikatelem. V pohraničním městečku Santa Elena patřil k nevlivnějším mužům oblasti. Vlastnil restaurace, bary, diskotéku. A samozřejmě zlaté doly. V Santa Eleně se těžbou zlata anebo byznysem s ní spojeným živí více než polovina obyvatel.

Se sympatickým čtyřicátníkem sedíme u bazénu skromného byznys-hotelu v Boa Vista, i když ve Venezuele měl luxusní rezidenci, kde ho kdysi navštěvovali nejvýznamnější představitelé Chavézovy a potom Madurovy vlády. Těšil se respektu obyčejných lidí i indiánů. Se všemi obchodoval, vládě platil daně. Pomáhal, jak mohl. Když vám nový obchodní model někde uvázl vinou státní

byrokracie, když vás podvedl místní obchodník se zlatem anebo vaše indiánská škola potřebovala nové dětské uniformy, zašli jste za Toñitem. Zatelefonoval správnému úředníkovi anebo aspoň poradil, na koho se obrátit. A když bylo třeba, s úsměvem vytáhl peněženku, aby domorodí školáci mohli jet na vytoužený výlet autobusem. V Santa Eleně o něm dodnes kolují legendy.

Jeho zlaté doly pracovaly legálně tak dlouho, jak to jen bylo možné. Za starých časů stačilo získat na ministerstvu hornictví koncesi na těžbu. Pokud se důl nacházel na indiánském území, bylo ještě potřeba získat povolení od jeho samosprávy. Každý tak dostal své. Státu se platila část ze zisku, místní indiáni zase měli práci anebo nabízel ubytování a jídlo horníkům. Jejich samospráva navíc získala peníze na budování komunitních domů nebo opravu hliněných silnic. Horníci a jejich družstva měli zajištěnou výplatu a přístup k důlním zařízením.

Úpadek začal po smrti Huga Cháveze, jemuž nedokázali vyléčit rakovinu ani zázrační kubánští lékaři. Nejdříve spadla o 70 procent světová cena ropy, na jejímž exportu byla Venezuela závislá už desítky let. Přišla krize a s ní chaos a postupně se začalo nezadržitelně hroutit všechno, co se podařilo za poslední léta vybudovat. I Toñitovo podnikání a symbióza s jeho milovaným městem brzy následovaly osud celé země. V roce 2017 upadl Toñito do nemilosti u vlády a – stejně jako Ricardo – i on musel nakonec utéct.

Lidé jako oni ovšem už dávno nejsou jen pasivními oběťmi situace ve vlastní zemi. Z Venezuely utekly i stovky vysokých důstojníků armády a dalších ozbrojených složek, aby se vyhnuly čistkám anebo proto, že už se nemohly

dívat na korupci a zločin ve vlastních řadách. V Brazílii a Kolumbii se ale postupně spojují, koordinují svou činnost a budují efektivní exilovou opozici. Získávají mediální a obchodní vliv, podporuje je i milionová komunita venezuelských imigrantů v USA. O jejich hlasy se ucházejí dokonce američtí kongresmani a prezidenti.

Část těchto politických vyhnanců neúnavně organizuje pro Venezuelu humanitární pomoc. Jiní naopak ozbrojenou intervenci.

„Zločinci. Mou zemi úplně ovládli zločinci.“ Toňito při odchodu zatne pěst. „Ale oni ještě uvidí. Ještě jsme pořád tady.“

Hranice

V pohraničním městečku Pacaraima na brazilské straně stojí na ulici plné aut, stáneků a lidí dvojice policistů. Jeden drží pod krkem usazené dítě zkoprnělé strachem a surově ho mládí po hlavě. Druhý míří samopalem střídavě na klukovu matku zoufale prosící o pomoc a na rozzuřené lidi kolem. Ti vypadají, že se co nevidět na oba ozbrojence vrhnou a osvobodí chlapce násilím.

Potom se náš taxík pohne dál a scéna mi zmizí z očí. Nikdy se nedozvím, jak to dopadlo ani jestli dítě něco ukradlo anebo se provinilo jen tím, že uniformám dost rychle neuhnulo z cesty. Tady na hranicích, přes které proudí každý den stovky uprchlíků bez jakýchkoli prostředků a občanských práv, jsou obě možnosti na denním pořádku.

V autě se mnou sedí Yesika s dcerou a celou scénu sleduje mlčky a bez známek emocí. Až když zachytí můj vyděšený pohled, vysvětlí mi, že si na podobné scény s uprchlíky z její rodné země už zvykla. Policaři podle ní určitě měli k výprasku důvod. V noci se tu vinou jejích krajanů bojí chodit po ulici nejen ona, ale i místní obyvatelé. Od začátku exodu, který nabral obrátky kolem roku 2017, se v příhraniční oblasti Brazílie prudce zvýšila kriminalita a násilí.

Toto je druhá strana příběhu o humanitární krizi ve Venezuele – její bezpečnostní a společenské důsledky v okolních zemích. V samotné Pacaraimě, kdysi ospalém pašeráckém zákoutí s několika ulicemi, se za poslední tři

roky zásluhou utečenců zvýšila populace více než dvojnásobně. V ulicích už skoro není slyšet portugalsštinu.

Nejkritičtější byl rok 2018, kdy tu vypukly občanské nepokoje. Místní zapalovali venezuelská auta a budovy vlastní administrativy, brutálně zmlátili desítky uprchlíků a další tisíce vyhnali zpátky do vlasti. Všechno se odehrávalo za nečinného přihlížení armády a podle svědků i s pomocí domácích policejních složek.

Jeden z brazilských obyvatel si mi stěžuje, že život v městečku se za poslední dva roky změnil v peklo. Svou ženu a děti už nepouští do centra, kde se toulají bandy venezuelských bezdomovců. V noci spí na chodnících a bez ostychu tam vykonávají potřebu, berou drogy a souloží. „Naši vládu ani armádu to nezajímá,“ dodává. „Mastí si kapsy z dotací na humanitární pomoc a nás nechali žít s těmi přivandrovalci v nejhorších sračkách.“

Odpověď brazilské vlády přišla v březnu 2018 v podobě humanitární vojenské operace *Vítejte*, která měla situaci stabilizovat. Zpočátku to vypadalo špatně, protože přibýlo represí vůči uprchlíkům a vojáci na několik dní úplně uzavřeli hranice. Ale potom svůj přístup změnili. Vyrostly tu čisté velkokapacitní stany, posílila se administrativa, aby se registrace cizinců urychlila, a armáda jim tu poskytuje potravinovou a zdravotnickou pomoc, kterou potřebují ze všeho nejvíc.

Brazilská vláda dnes díky tomu prezentuje operaci *Vítejte* jako humanitární úspěch své administrativy. Realita se ale stejně láme na formalitách, protože internalizace uprchlíků trvá celá léta. V první řadě musejí předložit doklady a dostatečně zdůvodnit, proč museli Venezuelu opustit. Podobné požadavky jsou například pro domorodce, kteří sotva umějí číst a psát, téměř nesplnitelné.